

Verslag bijeenkomst

De kracht van meer taal

28 september 2012, Nieuwspoor, Den Haag

Welkom door dagvoorzitter Bert-Jan Kollmer, directeur Vereniging Openbaar Onderwijs

Dhr. Kollmer begint zijn welkom met goedemorgen in een aantal verschillende talen. Hij stelt dat meertaligheid in onze samenleving een belangrijk thema is voor politici, bestuurders, directies, docenten en ouders. Hij weet uit eigen ervaring dat de verwerving van een nieuwe taal sterk afhankelijk is van de basiskennis in eigen taal. Hij introduceert het programma en de verschillende sprekers.

‘De kracht van meer taal’ door Zeki Arslan, programmamanager onderwijs, arbeid en maatschappelijke ondersteuning - FORUM

Meertaligheid is een realiteit binnen ons onderwijsbestel, waar gevoelige kanten aan zitten. FORUM wil niet aansturen op een politiek debat over onderwijs in andere talen. Met de afschaf van OALT¹ in 2006 en de nadruk op de Nederlandse taal in het onderwijs zijn de taalachterstanden van migrantenkinderen niet verminderd. Er vindt nog steeds onderwijs in eigen taal plaats, maar via lokale kanalen en buiten het zicht van beleidsmakers en inspectie. Het mogelijke nut van de moedertaal als extra instructietaal is nog steeds relevant. Ons land is en blijft meertalig. Het onderwijs moet hier op inspelen. We moeten taal en meertaligheid niet politicieren, maar vanuit een onderwijskundige en maatschappelijke visie bekijken. Hoe kunnen wij het beste omgaan met kinderen met een anderstalige achtergrond?

¹ OALT: Onderwijs in Allochtone Levende Talen

FORUM heeft zich altijd ingezet voor de aanpak van taalachterstanden, eerder o.a. via een (taal)onderwijsaanbod vanaf drie jaar, en nu o.a. via aandacht voor meertaligheid in het onderwijs. De huidige instroom en vestiging van MOElanders² bevestigt dat meertaligheid een blijvend verschijnsel is. Met de toenemende globalisering van de economie krijgt het belang van andere talen zoals Chinees steeds meer erkenning.

Meertaligheid leidt tot dilemma's voor ouders, leerkrachten en beleidsmakers. Hoe zorg je voor een goede start in het Nederlandse onderwijs en stimuleer je de 2^e taalontwikkeling? Hoe bied je ruimte voor de moedertaal? Hoe kun je als ouder de moedertaal behouden en wat moet je doen aan Nederlandse taalontwikkeling? Hoe kun je ouders inspireren om enerzijds te investeren in Nederlands, en anderzijds een weloverwogen strategie te kiezen om de moedertaal te behouden? Hoe zorgen we ervoor dat scholen geen verkeerde adviezen geven, zoals Nederlands laagtaalvaardige ouders vertellen thuis Nederlands te spreken?

Dhr. Arslan stelt dat er onvoldoende discussie is over vragen m.b.t. meertaligheid in het onderwijs. Gemeenten en schoolbesturen moeten zich hier in verdiepen vanuit hun verantwoordelijkheid voor respectievelijk de voor- en vroegschoolse educatie (VVE) en het bestuur van scholen voor basis- en voortgezet onderwijs. FORUM heeft het initiatief genomen tot de publicatie van het eenmalige Taalmagazine om op een inspirerende en veelzijdige manier inzicht te geven in de vraag hoe we meertaligheid aandacht kunnen geven in opvoeding en onderwijs.

² MOElanders: afkomstig uit Midden en Oost Europa

'Heilig geloof in meertaligheid' door Reinier Salverda, directeur Fryske Akademi

Dhr Salverda begint met een gedicht in het Fries over de invloeden en geneugten van de Nederlandse en de buitenlandse keuken. Hij baseert zijn inleiding op zijn eigen ervaringen als vader van meertalige kinderen, en op inzichten vanuit zijn beroepspraktijk en zijn kennis uit onderzoek.

Jonge Marokkaanse vrouwen spreken in Friesland veel beter Nederlands dan in de Randstad. Dit kan het gevolg zijn van de hogere mate waarin zij te maken hebben met Nederlanders, van invloeden van de Friese volksaard, van het sterke Friese bewustzijn van het belang van Nederlands als sleutel tot maatschappelijke succes, of van de kwaliteit van taalonderwijs in Friesland. Het ontbreekt aan kennis over dit soort vragen, en er is behoefte aan meer onderzoek over meertaligheid in Nederland. De Fryske Akademi doet sinds '97 onderzoek naar de effecten van drietalig onderwijs (per week 2 dagen Fries, 2 dagen Nederlands en 1/2 dag/ week Engels). Hieruit blijkt dat van huis uit Nederlandstalige kinderen het Fries er gemakkelijk bijleren terwijl hun Nederlands op niveau blijft, en kinderen uit Friessprekende gezinnen goed Nederlands leren en Fries leren lezen en schrijven. De zorg van ouders of hun kinderen zo wel goed Nederlands leren is dus onterecht: hun niveau doet niet onder voor dat van kinderen die uitsluitend in het Nederlands onderwijs volgen. Meertalig onderwijs stimuleert bovendien de hersenen van kinderen, net als bijvoorbeeld schaken.

Er ontstaat op Europees niveau steeds meer wetenschappelijke uitwisseling over minderheidstalen en taalontwikkeling. Bij verschillende minderheden in verschillende landen en onderwijssystemen blijkt dezelfde problematiek te spelen.

Reinier Salverda

Dhr. Salverda pleit ervoor onderwijs in Nederlands als 2^e taal professioneel aan te pakken.

Meertaligheid is geen kwestie van of-of, van een strijd tussen talen, maar van en-en: beide talen goed ontwikkelen is mogelijk en moet het doel zijn.

De Fryske Akademi was in eerste instantie opgericht voor het uitvoeren van onderzoek naar Fries, maar richt zich tevens op andere talen en dialecten binnen Friesland. Sinds een paar jaar is er ook

een onderzoeksproject bij de Antilliaanse gemeenschap in Leeuwarden naar Papiamentu, naar het effect van ouders die actief met hun kinderen met taal bezig zijn op de taalontwikkeling van hun kinderen en de effectiviteit van de voorschool. Goed Nederlands is voor iedereen belangrijk. Maar het is ook belangrijk om taaltalenten te ontwikkelen. In Engeland kun je in 25 talen eindexamen doen, hebben Engelstalige leerlingen de kans om bijvoorbeeld vloeiend Chinees te leren en toegang te krijgen tot Chinese universiteiten, en worden anderstalige kinderen niet apart gezet in zwarte scholen. We worden allemaal geboren met een taalvermogen, niet met een taal.

Interview met Peter Jonkers, schoolbestuur Stichting Primo Schiedam en Ingrid van Engelshoven, wethouder onderwijs en dienstverlening in Den Haag – op basis van vragen door de dagvoorzitter

Zou de wethouder (meer) aandacht voor andere talen in het onderwijs willen – gezien het feit dat Haagse leerlingen samen 180 verschillende talen spreken?

Den Haag telt 6 VO scholen met tweetalig onderwijs (Nederlands – Engels). Voor het basisonderwijs is hier (nog) geen toestemming voor. De wethouder wil hier verder in investeren. Omdat er 10 - 30 verschillende moedertalen binnen een school kunnen voorkomen, is het ondoenlijk al deze talen aan te bieden. Migrantenkinderen staan vaak op een dubbele achterstand: de thuissituatie is niet alleen anderstalig, maar het taalaanbod is bovendien van een laag niveau, terwijl een rijk aanbod belangrijk is voor een goede taalontwikkeling. Daarom is voor deze kinderen veel aandacht voor Nederlands taalonderwijs belangrijk. Daarnaast moeten we investeren in het verrijken van de taalomgeving thuis. Door ouders te instrueren om voor te lezen en verhalen te vertellen bij prentenboeken. Dat mag in de eigen taal, maar liefst ook in het Nederlands. De wethouder zou graag een 3-jarige schoolplicht willen invoeren, maar dan wel voor iedereen.

Hoe wordt in het onderwijs aandacht besteed aan meertaligheid?

Dhr. Jonkers is bestuurder van 13 scholen, waarvan er 6 bezig zijn met meertaligheid omdat er veel allochtone leerlingen op zitten – en er sprake is van taalachterstanden. Maar wat we daar leren kunnen we ook op andere scholen toepassen. Aanvankelijk waren ouders niet betrokken bij het onderwijs. Op een van de 13 scholen, de Taaltuin, is hier heel sterk op aan gestuurd, met als resultaat dat ouders nu actief betrokken zijn en ook thuis met hun kind aan taalontwikkeling werken – o.a. door kinderen thuisopdrachten mee te geven waarvoor ze met hun ouders moeten praten, en door veel te investeren in de communicatie en het contact met ouders. Uit deze ervaringen blijkt dat het lukt om ouderbetrokkenheid te versterken, als je het goed aanpakt. Het is heel belangrijk om thuis en school goed met elkaar af te stemmen: hoe bieden we taal op school aan en wat verwachten we van ouders thuis. Vanuit het ministerie en de onderwijsinspectie worden er op dit gebied nu ook eisen gesteld aan scholen.

De wethouder vertelt dat in de Haagse lokale educatieve agenda (LEA) ondanks alle bezuinigingen besloten is om miljoenen extra te investeren in taalontwikkeling. Enerzijds via taalonderwijs voor volwassenen, omdat die vaak schoolgaande kinderen hebben. Anderzijds via de VVE, door in te zetten op het zinvol betrekken van ouders bij de inhoud van het onderwijs, bijvoorbeeld door huiswerk mee te geven waar kinderen met hun ouders over moeten praten, zodat het gesprek en het thuis talig bezig zijn worden gestimuleerd. We moeten af van losse projecten, en komen tot een aanpak om ouderbetrokkenheid structureel in het schoolbeleid te verankeren. Scholen hebben hulp nodig bij het ontwikkelen van een goede benadering van onderwijs van het Nederlands als tweede

taal. In de Schilderswijk worden momenteel de capaciteiten van leerkrachten doorgelicht: zijn zij in staat om te gaan met de diversiteit in de klas, en met de meertaligheid die daar onderdeel van uitmaakt.

De dagvoorzitter concludeert dat men het eens is met de stellingname dat een eenzijdige nadruk op het Nederlands niet goed is. Hij vindt zelf ook de exclusieve nadruk op Engels en Nederlands een te beperkte kijk.

Is men het eens met de herijking van de gewichtenregeling in 2006, toen etniciteit als criterium voor de toekenning van onderwijsachterstandenbudget geschrapt werd en het opleidingsniveau van ouders als enige criterium werd aangehouden?

Dhr. Jonker constateert dat in Schiedam momenteel een enorme golf MOElanders het onderwijs binnenstroomt, voor wie het gebrek aan Nederlandse taalkennis een belangrijk knelpunt betekent, onafhankelijk van het opleidingsniveau van de ouders. Maar voor 2^e en 3^e generatie migranten is opleidingsniveau de meest bepalende factor en speelt de anderstalige achtergrond minder of geen rol.

De wethouder wijst erop dat in Den Haag 6-7% van de volwassenen functioneel analfabeet is, en dit probleem onder zowel allochtone als autochtone ouders speelt. Het gebrek aan een rijk taalgebruik beïnvloedt binnen beide groepen de taalontwikkeling van kinderen. Er is in Den Haag ook een hoge instroom van leerlingen uit MOElanden. Zij komen vaak pas tijdens de schoolcarrière en zijn op niveau voor inhoudelijke vakken. Zij worden opgevangen via kopklassen om hun Nederlands bij te werken. Deze ontwikkelingen vereisen wel adequate antwoorden vanuit het onderwijs. De

wethouder wenst een minder krampachtige houding t.a.v. tweetalig onderwijs en hoopt op toestemming om een pilot te draaien: er is veel vraag naar, ook binnen het basisonderwijs.

Paneldiscussie met Ingrid van Engelshoven, Peter Jonkers, Reinier Salverda en Asya Oz (moeder)

Mevr. Oz licht toe hoe zij haar kinderen van 3 en 4 jaar tweetalig opvoedt. Zij spreekt thuis Turks, maar laat de kinderen naar Nederlandse TV programma's kijken en leest hen ook Nederlandse boeken voor. Zij heeft een Turkse vriendin van wie de kinderen –nu 13 en 14 jaar – geen Turks meer spreken, omdat ze altijd veel Nederlands met hen heeft gesproken. Asya wil het Turks wel behouden. Ze vindt beide talen belangrijk, en wil als ouder goede informatie over hoe ze dat het beste kan aanpakken.

Reacties uit de zaal

- De eerste 7 jaar zijn essentieel voor taal en cognitieve ontwikkeling. Deze moeten vroegtijdig gestimuleerd worden. Het gaat niet alleen om taal, maar ook om bv. muziek en cognitieve vaardigheden. Alle talenten moeten gestimuleerd worden.
- Ouders moeten al informatie krijgen over taalontwikkeling –en meertalig opvoeden als zij met hun baby op het consultatiebureau komen.
- Je moet het als professional met ouders niet hebben over (Nederlandse) taalachterstanden, maar over het ontwikkelen van het taalvermogen.
- De school moet vanaf het eerste jaar met ouders over meertaligheid in gesprek gaan en hier betrouwbare informatie over geven – o.a. om thuis de moedertaal te spreken.
- Je moet er als school van uitgaan dat ouders het beste voor hun kind willen. Ouders zijn vaak bang dat ze het niet goed doen. Je moet als school investeren in de vaardigheden van ouders

die dat zelf niet van huis uit hebben meegekregen, en hen laten zien hoe zij vanuit de eigen cultuur een rijk taalaanbod kunnen geven.

- Scholen moeten niet de boodschap geven dat zij de professionals zijn en ouders niet. Zowel op school als thuis moeten kinderen gestimuleerd worden om heel veel te praten over onderwerpen die ze interessant vinden, om zo hun woordenschat te ontwikkelen.
- Onvoldoende beheersing van de moedertaal is een belangrijk knelpunt voor de Nederlandse taalontwikkeling van kinderen.
- Kinderen die goed Nederlands spreken, beheersen ook de moedertaal goed. Belangrijke tips voor ouders zijn daarom: spreek je eigen taal, schep geen verwarring, scheidt registers door het gebruik van verschillende talen te koppelen aan vaste situaties. Anders loopt je kind risico op dubbele halftaligheid. Mevr. Oz vertelt dat haar kind vaak in het Nederlands antwoordt wanneer zijn zelf Turks met hem praat.
- Een moeder heeft altijd in Farsi met haar kinderen gepraat, omdat zij gevoelens e.d. niet in het Nederlands kan uitdrukken. De school anticipeerde daarom dat haar kind een taalachterstand zou hebben, maar dit bleek niet het geval. Ouders moeten gestimuleerd worden om correct en veel met hun kinderen te praten, en hen leren vragen te stellen en ideeën uit te drukken. Ouders moeten zelf in hun kinderen investeren, en ze niet uit gemakzucht voor de TV zetten.
- Kinderen moeten, ook op school, leren dat ze zich niet moeten schamen voor een andere taal, en voor het feit dat hun ouders anderstalig zijn.

Wij zijn het met elkaar eens dat meertaligheid belangrijk is, meerwaarde kan hebben en maatschappelijk goed moet worden ingebed. En we zijn het ook eens dat de rol van ouders heel belangrijk is, en communicatie hierbij het sleutelwoord is. Wat kan de politiek hiermee doen? Wie moet in ons bestel de regie krijgen als meertalige taalontwikkeling al zo vroeg moet beginnen?

Dhr. Salverda pleit ervoor de nadruk te leggen op communicatie i.p.v. taal. Zijn eigen twee-talige dochter weigerde als puber Nederlands met hem te spreken. Uiteindelijk is het ook niet belangrijk in welke taal je met elkaar praat, maar dat je elkaar begrijpt. In Engeland gaan ze veel pragmatischer met meertaligheid om, vanuit het uitgangspunt dat er goed gecommuniceerd moet worden. Patiënten hebben bijvoorbeeld het recht op medische informatie in een taal die ze verstaan voordat ze toestemming geven voor behandeling (via tolken). Omdat geschreven informatie niet toegankelijk is voor ongeletterde migranten, is er geregeld spreekuur met tolken voor mondelinge en laagdrempelige informatie.

Dit is ook van belang in het onderwijs. Goed om kunnen gaan met meertaligheid is een belangrijk aspect van burgerschapsvorming. In London is er ook veel aandacht voor andere talen en ruimte voor scholen in andere talen. Groepen zijn zelf betrokken bij het professionaliseren van eigen taalonderwijs, met professionele ondersteuning.

In Nederland krijgen kinderen vaak de functie van go-between tussen arts of school en ouders. Dat is een fundamenteel andere benadering, doordat de focus ligt op taalbeleid i.p.v. communicatie.

De wethouder licht toe dat in Den Haag via verlengde leertijd de brede ontwikkeling van kinderen op het gebied van cultuur, sport e.d. wordt gestimuleerd. Maar dat neemt niet weg dat bij veel allochtone leerlingen de beperkte woordenschat en taalkennis in zowel hun moedertaal als het

Nederlands in taalachterstanden resulteert. Het is daarom belangrijk ouders heel vroegtijdig te stimuleren om actief taalontwikkeling en brede ontwikkeling te stimuleren.

Reacties uit de zaal:

- 'Egolingisme' vormt een belangrijke belemmering voor migrantenouders. De impliciete boodschap is steeds dat onze taal beter is – en wij ook beter zijn. Voor kinderen is het belangrijk eerst in de moedertaal een eigen identiteit en relatie met de ouder(s) op te bouwen.
- Het is goed zo jong mogelijk te beginnen aan de 2^e taal ontwikkeling. Hierbij is het echter belangrijk dat een kind een goede relatie krijgt met de aanbieder van de tweede taal. Als leidsters de taal van het kind niet spreken komt deze vaak niet tot stand.
- Het onderwijs kan eisen stellen aan leerkrachten m.b.t. meertaligheid. Er zijn voldoende mogelijkheden om positieve aandacht aan andere talen te geven, bv. door ouders binnen te halen om over hun eigen taal en afkomst te vertellen.
- Het is tijd voor een politiek debat om te komen tot een liberaler taalbeleid in het onderwijs en een wettelijk kader met ruimte voor andere talen.
- We moeten ervoor waken een politiek debat te krijgen waarin het tot een tweestrijd tussen Nederlands en andere talen komt. Het is beter om pragmatisch te kijken naar wat we hebben en wat er beter kan. Iedereen is het erover eens dat Nederlandse taalontwikkeling van belang is, maar ook dat een eenzijdige focus op Nederlands niet goed is. Het thema verdient een brede en inhoudelijke maatschappelijke discussie. Meertaligheid verdient zeker een plaats op de politieke agenda. Maar we moeten tot beleid komen door naar goede voorbeelden te kijken, nuchter om te gaan met taal, de meerwaarde te bepalen en te bekijken hoe je die kunt benutten.

Overhandiging van het eerste exemplaar van Taalmagazine door Zeki Arslan aan Afke van Rijn, directeur Integratie en Samenleving, Ministerie van BZK

FORUM wil meertaligheid graag agenderen, waarbij het niet alleen over migrantentalen, maar ook over dialecten moet gaan. Hij doet een oproep aan BZK om het voortouw te nemen voor het onderzoeken van de economische aspecten van meertaligheid. Taal is voor ouders een enorm emotioneel onderwerp, en juist door in gesprek te gaan over meertaligheid kun je hun betrokkenheid stimuleren.

In het door FORUM nieuw gepubliceerde Taalmagazine komen wetenschappers, leerkrachten en ouders aan het woord over meertaligheid als meerwaarde en kracht. Het blad biedt veel inspiratie voor de dagelijkse praktijk.

Dankwoord Afke van Rijn

Mevr. van Rijn bedankt met de opmerking dat het een erg nuttig magazine is met heel veel mooie voorbeelden. Binnen haar eigen directie is meertaligheid geen belangrijk thema. Nederlandse taalkennis is immers de basis voor participatie. Zij ziet dat meertaligheid een meerwaarde kan hebben en dat beheersing van de moedertaal een belangrijke basis legt voor Nederlandse taalontwikkeling. Zij benadrukt nogmaals het belang van activiteiten thuis, zoals voorlezen, zingen, en taalspelletjes. Het is belangrijk niet alleen in kinderen, maar ook in ouders te investeren. We moeten leren van goede voorbeelden en verkeerde patronen doorbreken om ouderbetrokkenheid te stimuleren en te borgen.

Afke van Rijn

Slotwoord door Zeki Arslan

Dhr. Arslan bedankt Dhr. Kollmer voor het voorzitterschap, en hoopt dat de VOO het thema meertaligheid op de agenda zal zetten. De landelijke ouderorganisaties hebben de positie om het belang van een goede samenwerking tussen school en ouders over meertaligheid aan te kaarten en de mogelijkheden om ruimte te scheppen voor onderwijs in andere talen.

FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken

Postbus 201, 3500 AE Utrecht

Tel.: 030 – 2974 321

Website: www.forum.nl

